

N:o 47.

Ank. till Riksd. kansli den 4 maj 1900, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande tillägg till förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof, samt till lag om ändrad lydelse af 19 kap. 13, 14 och 21 §§ strafflagen, dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om elektriska ledningar, dels ock en i anledning af nämnda propositioner väckt motion.

Genom proposition, n:o 22, af den 22 december nästlidet år, hvilken af båda kamrarne blifvit till lagutskottet hänvisad, har Kongl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga följande förslag till

1:o)

Lag,

innefattande tillägg till förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

Härigenom stadgas såsom tillägg till förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof:

Bih. till Riksd. Prot. 1900. 7 Saml. 38 Häft. (N:o 47)

1 §.

Har Konungen, för någon orts förseende med belysning eller drifkraft eller för dylikt allmänt behof, pröfvat nödigt, att jord eller lägenhet, som tillhör enskild man, menighet eller inrättning, användes till utläggande af elektrisk ledning, skall hvad för ändamålet erfordras, emot ersättning för skadan, afstås eller upplåtas.

2 §.

Är vattenledning anlagd för någon orts förseende med dess behof af vatten och har, i följd af belägenheten, genom lofligt bruk af fast egendom, som tillhör enskild man, menighet eller inrättning, uppstått fara för vattenledningens förorenande, eger Konungen föreskrifva sådana förändringar i egendomens bruk, som pröfvas erforderliga till farans undanrödjande; dock njute den, som deraf lider men, ersättning såsom för intrång i nyttjanderätten.

Vill egaren, hellre än att tåla föreskrifven förändring, hvarom i denna § förmäles, afstå hela egendomen eller sådan del deraf, som föreskriften angår, skall den egendom lösas.

3 §.

I fall, som i denna lag afses, skola de angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof gifna föreskrifter ega motsvarande tillämpning.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1901.

2:o)

Lag

om ändrad lydelse af 19 kap. 13, 14 och 21 §§ strafflagen.

Härigenom förordnas, att 19 kap. 13, 14 och 21 §§ strafflagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

13 §.

Hvar som uppsåtligen förstörer eller skadar statens elektriska ledning för belysning, för uppvärmning eller för öfverföring af drifkraft, statens telegraf- eller telefoninrättning eller någon ledningens eller inrättningens beståndsdel eller tillhörighet, eller dermed vidtager åtgärder, hvarigenom fara för människor eller egendom uppkommer eller ledningens eller inrättningens begagnande hindras eller störes; dömes till fängelse i högst sex månader eller straffarbete i högst två år. Var skadan ringa och kom ej deraf fara för människor eller egendom eller hinder i ledningens eller inrättningens begagnande; må till böter dömas.

14 §.

Hvad i 11, 12 och 13 §§ om statens kanal- eller slussverk, annan sådan vattenbyggnad, jernväg, elektrisk ledning för belysning, för uppvärmning eller för öfverföring af drifkraft, telegraf- eller telefoninrättning är stadgadt, må ock å dylik, af enskilde personer, menigheter eller bolag inrättad anläggning tillämpas, om Konungen förordnat, att sådan anläggning skall lika skydd, som statens, njuta.

21 §.

Den, som ouppsåtligen, genom vårdslöshet, oförsigtighet eller försummelse, är vållande till eldskada å annans egendom eller till förödelse derå

efter ty i 6 § sägs, eller till skeppsbrott, eller till sådan skada eller öfver-
svämning, som i 11 § nämnd är, eller dertill att fara uppstått för begag-
nande af verk, byggnad eller anläggning, som i sist sagda § omförmäles,
straffes med fängelse i högst sex månader eller böter.

Är någon, på sätt nu sagdt är, vållande till skada å fyr- eller kän-
ningsbåk eller annat sådant tecken, som i 10 § nämndt är; straffes med
böter. För dylikt vållande till skada, hinder, uppehåll eller fara, som i 12
eller 13 § omförmäles, eller till skada, som i 15 § sägs, vare bot högst
tvåhundra riksdaler.

Hvad i denna § om statens kanal- eller slussverk, annan sådan vatten-
byggnad, jernväg, elektrisk ledning för belysning, för uppvärmning eller
för öfverföring af drifkraft, telegraf- eller telefoninrättning är stadgadt, må
ock å dylik, af enskilde personer, menigheter eller bolag inrättad anlägg-
ning tillämpas, om Konungen förordnat, att sådan anläggning skall lika
skydd, som statens, njuta.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1901.

Såsom af denna proposition framgår, berör densamma tvenne skilda om-
råden, hvilka med hvarandra stå i sammanhang endast så till vida, som en
utvidgning af gällande bestämmelser angående rätt till expropriation på båda
dessa områden ansetts erforderlig. Under det att § 1 af förslaget om tillägg
till expropriationslagen och samtliga i det senare lagförslaget ifrågasatta
ändringar i vissa strafflagsparagrafer hafva till syfte att befrämja och be-
trygga utsträckt användning af elektrisk kraft, föreslås i § 2 af det förra
lagförslaget bestämmelser till undanrödjande af den fara för förorenande af
vattenledning, som stundom kan uppstå genom lofligt bruk af fast egendom.

Enligt hvad i propositionen upplyses, är anledningen till det förslag,
som återfinnes i sistnämnda §, att söka i en af Stockholms stadsfullmäktige
hos Kongl. Maj:t gjord framställning om behöfligheten af stadganden i an-
gifna syfte. Paragrafens innehåll och affattning hafva icke gifvit utskottet
skäl till någon erinran.

Vidkommande åter den Kongl. propositionen, i hvad densamma handlar om elektriska ledningar, har förslaget i denna del föranledts af Riksdagen, som i skrifvelse den 13 maj 1896, med anledning af enskild motionärs framställning, anhöll, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i sådant fall under hvilka vilkor och inskränkningar det kunde anses lämpligt och nyttigt, att den, som ville anlägga elektrisk ledning för belysning eller kraftöfverföring, måtte berättigas att, äfven der godvillig uppgörelse icke kunde träffas, ej mindre draga sådan ledning öfver annans område, än äfven erhålla säkerhet för ledningens ostörda framtida begagnande, samt, derest utredningen skulle dertill föranleda, för Riksdagen framlägga förslag till sådana lagbestämmelser, som för ändamålet funnes erforderliga.

Till samfäld behandling med förslaget i sistberörda del har utskottet förehaft en äfvenledes till utskottet hänskjuten Kongl. proposition, n:o 46, af den 2 sistlidne mars, deri Kongl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga följande

Lag

med vissa bestämmelser om elektriska ledningar.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Vill någon anlägga elektrisk ledning, der största spänningen öfverstiger tvåhundra femtio volt, och skall ej ledningen till hela sin längd framgå under jordytan eller inom byggnad eller inhägnad gård, söke Konungens tillstånd till företaget.

Meddelas det sökta tillståndet, föreskrifver Konungen, under förbehåll af enskild rätt, på hvilket sätt och under hvilka vilkor ledningen må anläggas och nyttjas.

2 §.

Hvar som utan tillstånd eller i strid emot de vid meddelande af tillstånd gifna föreskrifter anlägger eller nyttjar ledning, som i 1 § afses,

straffes med böter från och med tjugufem till och med ett tusen kronor, der ej å öfverträdelsen straff är i allmänna strafflagen utsatt.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1901.

En af herr *Lindhagen* inom Andra Kammaren väckt och till utskottet öfverlemnad motion, n:o 167, hvilken afgifvits i anledning af förberörda kongl. propositioner, har jemväl i samband med dem behandlats. Denna motion är af följande lydelse:

I anledning af Kongl. Maj:ts propositioner n:o 22 och 46 rörande expropriation och koncession för elektriska starkströmledningar ber jag att få väcka följande motion:

Vid sidan om de näringar, af hvilka Sveriges befolkning bereder sig en nödortftig bergning, är landet hänvisadt att söka sitt nationella välstånd framför allt i den rikliga tillgången på malmer, skogar och vattenfall.

Det nästan fullbordade besittningstagandet af malmerna och skogarne har ej i allo försiggått på lyckligaste sätt. Stora missförhållanden och missräkningar hafva redan inställt sig eller äro att ytterligare vänta bland annat på grund af statens försummelse att ej i tid tillvarataga sin jordeganderätt i malmfyndigheter å kronomark samt att ej vid afvittringarne i Norrland afsätta all den hufvudsakliga skogsmarken i oförytterliga socken- och byaallmänningar samt kronoparker, hvarigenom i alla händelser skogsprodukternas förädling lemnats öppen för den enskilda företagsamheten.

Dessa erfarenheter böra emellertid tjena staten till varning att åtminstone se sig bättre före vid ordnandet af vattenkraftens exploatering, hvilken nu står för dörren i och genom de nya möjligheterna och det ökade behofvet att distribuera kraften på långa afstånd genom elektriska starkströmledningar. Det är naturligtvis en angelägenhet af den allra största vigt, att denna betydelsefulla sak redan från första början genom lagstiftningen ordnas så, att man har framtiden i sin hand, samt industriens, det allmännas och den enskildes verkliga intressen på bästa möjliga sätt lika tillvaratagas.

Industriens kraf.

Det är uppenbarligen en stor fördel för industrien och dermed äfven för landet, att den förra beredes tillfälle i största möjliga utsträckning begagna elektrisk drifkraft. Derigenom kan driften ske billigare och mer rationellt samt tjena ändamål, som förr ej varit möjliga tillgodose. För länder utan afsevärda egna stenkolstillgångar blir det dessutom allt mer ett lifsintresse att för sin industri och sina samfärdsmedel vara oberoende af utländsk koltillförsel, och i synnerhet gör sig detta behof nu gällande på grund af de uppdrifna stenkolsprisen.

För möjlighet att framdraga elektriska starkströmledningar har man emellertid hos oss liksom i utlandet hitintills i allmänhet varit hänvisad till enskilda öfverenskommelser med egarne till den mark, hvaröfver ledningarne måste föras. Men på grund af dessa ledningars farlighet och anläggningarnes större omfattning måste, såsom ock erfarenheten visat, här möta vida större svårighet att komma till en uppgörelse än vid utläggning af svagströmledningar, såsom telegraf- och telefonledningar. Äfven anläggningens bestånd äfventyras lätt genom ett enskildt aftal. Och ofta tvingas industriidkaren att gå fram med sin ledning i krokiga omvägar, hvilket synnerligen försvårar anläggningen och underhållet, minskar effekten och ökar farligheten.

Derför har från industriens sida på senare tider framkommit en allt starkare fordran, att sådan *expropriationsrätt*, som hittills medgifvits hufvudsakligen för samfärdseln och dylikt allmänt behof, måtte inrymmas äfven industrien för framdragande af kraftledningar, och detta jemväl till förmån för enskilde industriidkare. I Italien har detta anspråk i hela dess vidd temligen fullständigt tillgodosetts genom lagen af den 16 juni 1894. Enligt en norsk lag af den 23 juli 1894 kan åter expropriationsrätt erhållas för elektriska kraftledningar, när derigenom befordras intressen af allmän betydelse. Ett franskt lagförslag af år 1898 kräfver för rätt till expropriation, att anläggningen förklarats tjena det allmänna bästa; och kan i vissa fall äfven erhållas monopol inom visst område, dock ej för längre tid än 15 år. I Schweiz har hitintills i enstaka fall kantonerna plägat meddela kommuner såväl som enskilde expropriationsrätt i sammanhang med koncession ä anläggningen. I ett fall beviljade sålunda nyligen kantonen Solothurn ett bolag expropriationsrätt mot trettiosex jordegare för en tid af 15 år (bolaget hade begärt 30 år). Enligt ett i schweiziska förbundsförsamlingen år 1899

framlagdt vidlyftigt lagförslag om elektriska svag- och starkströmsanläggningar medgifves expropriation för alltid eller på viss tid mot ersättning, som kan erläggas på en gång eller med årliga afbetalningar.

Det är klart, att man äfven i Sverige hvarken kan eller bör motsätta sig dessa strömningar, utom för så vidt industrien med sitt ifrågavarande kraf fordrar uppoffrandet af andra lika viktiga intressen.

Det allmännas intresse.

Sedan gammalt har hänsynen till det allmännas intresse gjort sig synnerligen gällande i lagstiftningen rörande förfogandet öfver landets förnämligare vattentillgångar. Sitt kraftigaste uttryck erhöll denna hänsyn uti kronans särskildt under 1500-talet framträdande anspråk på eganderätt till de större vattendragen, hvilka derför ock i författningarne kallades kronans strömar. Ehuru något sådant vattenregal numera ej förefinnes, afspeglar sig dock i lagstiftningen fortfarande i många afseenden den gamla uppfattningen om det allmännas rätt. Och då nu nya betydelsefulla framtidsutsigter för vattenkraftens tillgodogörande yppas, kan denna uppfattning ej annat än på nytt vinna i styrka.

En lagstiftning om elektriska ledningar måste sålunda äfven hafva till ögonmärke, att den rikedom, som ligger i landets vattenkraft, kommer till största möjliga allmänna gagn. Det gäller i detta afseende tillse, att ej staten och hela orter blifva för sina oafvisligaste behof alldeles beroende af ett enskildt privatintresses godtycke samt att den oerhörda värdeförhöjning af vattenfallen, som med visshet kan under tidernas lopp emotses och genom en lagstadgad expropriationsrätt befrämjas, skall till afsevärd del blifva en samhällets egendom.

Genom en dylik hänsyn till det allmänna bästa trädes ej för nära någon de enskilde vattenegarnes välförvärfvade rättighet. Ty desse kunna ej åberopa något privaträttsligt anspråk att genom lagstiftningsåtgärder få sin egendoms värde och säljbarhet förökad, och de samhälliga framtidsutsigter, som komma att gifva vattenkraften en så stor betydelse, äro icke heller deras uteslutande tillhörighet. Industriens berättigade anspråk på expropriationsrätt innebär sålunda ej, såsom ofta genom begreppsförvexling antages, någon motsvarande personlig rättighet för de enskilde innehafvarne af vattenkraft.

Ett tillgodoseende af det allmännas förenämnda intresse kräfver till en början, såvidt jag förstår, att det föreslagna stadgandet, om att mark utan vidare skall »afstås eller upplåtas», hvilket innebär eganderätt eller nyttjanderätt för all framtid, endast vinner tillämpning i afseende å staten och kommuner. Ensamt dessa representera på ett varaktigt sätt det allmänna intresset och lemna erforderliga garantier för dess behöriga tillgodoseende under alla förhållanden. När en elektrisk ledning på sådant sätt kommer under det allmännas omedelbara kontroll, är det sedan af mera underordnad betydelse, huruvida staten eller kommunen utarrenderar sina rättigheter eller utfövar dem sjelf för egen räkning eller till enskildes tjänst.

Deremot förefaller det mig vara ett svårt missgrepp att bereda enskilda personer eller bolag för tillgodogörande af deras vattenkraft en evärdelig nyttjanderätt till andras fasta egendom. Upplåtelsen bör i detta fall alltid inskränkas till viss tid, exempelvis högst den tid af tjugu år, under hvilken enligt lagen den 29 april 1889 upplåtelse af rätt till afverkning af skog eger bestånd. Saken synes bäst ordnas så, att den enskilde, som vill anlägga en starkströmledning öfver annans mark, skall i regeln söka statens *koncession*, som då tills vidare beviljas endast för viss tid med rätt för sökanden att expropriationsvis för koncessionstiden bereda sig väg för ledningen, dervid det dock naturligtvis står vederbörande öppet att antingen efter öfverenskommelse eller i laga ordning bestämma ersättningen för intrånget. Genom en dylik anordning har man framtiden i sin hand och kan inrätta sig efter ändrade förhållanden. Att koncessioner åt enskilde på elektriska starkströmledningar böra inskränkas till viss tid synes ej vara främmande för den utländska lagstiftningen, och förebilder härtill ega vi äfven exempelvis i städernas koncessioner för enskilda spårvägsanläggningar.

Vid beviljandet af koncession för enskilde bör, enligt min öfvertygelse, jemväl fasthållas en viss *koncessionsavgift* att årligen utgå under koncessions-tiden med viss procent af ledningsföretagets bruttoafkastning eller visst belopp per bruttohästkraft eller efter annan lämpligare grund. Denna avgift, som kan sättas hur låg som helst i de fall, der den eljest blefve betungande, skall dock alltid verka som en nyttig påminnelse, att äfven andra intressen än industriidkarens hafva något att säga i företaget. Men genom en dylik afgäld, hvilken hufvudsakligen bör tillfalla staten och kommunen, beredes dessutom och framför allt ett verksamt medel att till det allmänna börda en del af den ofvan omnämnda framtida ökningen i vattenkraftens värde samt att bevara åt det allmänna möjligheten att i händelse af trän-gande behof kunna inlösa vattenfallet för ett rimligt och öfverkomligt pris.

Ett annat statsintresse är öfvervakandet af ifrågavarande anläggningar på grund af deras stora farlighet, hvilken tekniken hitintills ej blifvit i stånd att till fullo förebygga. Äfven af denna hänsyn böra de vara underkastade tvångskoncession. Bestämmelser i förenämnda syfte meddelas vid de koncessioner, som redan nu understundom utfärdas med anledning af kongl. kungörelsen den 20 april 1883, hvilken blifvit tillämpad jemväl på starkströmledningar. I denna kungörelse förordnas nemligen, att å kronans mark eller inom området för allmän landsväg, statens eller sådan enskild jernväg, som åtnjuter förbindelse med statens telegrafnät, icke må af enskild person eller bolag uppsättas telegraf, telefon eller likartad förbindelse, så framt Konungen ej dertill lemnat tillstånd.

I detta sammanhang kan det vara af intresse anföra ett exempel, hur man i Schweiz söker i förevarande afseende gagna det allmänna. I kantonen Zürich, der sedan äldsta tider vattenkraften i regeln betraktats såsom ett regale, har af regeringen år 1897 framlagts ett ännu ej slutbehandladt förslag till lag om vattenkraftens tillgodogörande genom staten. Enligt detta lagförslag eger staten att uppföra eller inköpa samt för statens räkning drifva för berörda ändamål erforderliga verk och kraftanläggningar. Men om staten icke tager en vattenkraft i anspråk för sin räkning, så skall denna ställas till förfogande i första rummet för kommuner till allmänna ändamål och i andra rummet för enskilde. I öfverensstämmelse med dessa grundsatser har kantonen, med afslag å koncessionsansökningar från såväl staden Zürich som enskilde, beslutit, att staten genom en storartad anläggning skall sjelf tillgodogöra vattenkraften från Rehn för de kringliggande orternas behof. Deremot har kantonen i ett annat fall meddelat koncession för ett elektricitetsbolag, med bestämmelse bland annat, att anläggningen blifver bolagets oinskränkta egendom under 25 år eller till år 1920 samt att staten derefter eger rätt att när som helst inlösa anläggningen mot erläggande af, under 1921—1930 80 %, 1931—1940 60 %, 1941—1950 40 %, 1951—1960 20 % och derefter 10 % af anläggningskostnaden.

Jordegarens rätt.

Medan expropriationsrätt bereder egaren af vattenkraften en fördel, innebär den deremot ett intrång i jordegarens rätt och kan därför ej tillåtas annat än under vissa förutsättningar och garantier.

Redan nu bör det ej möta någon betänklighet medgifva staten och kommuner sådan befogenhet, då detta endast innebär tillämpning af den sedan länge antagna och tillämpade rättsgrundsatsen, att expropriation får ske för ett allmänt ändamål.

Annorlunda ställer sig saken, när det gäller tillåta expropriation till förmån för enskild person eller bolag. Förebilder härtill ega vi i de enskilda jernvägarnes koncessioner. En liknande förmån innefattas också i rätt för grufvegare till väg från utmål, rätt att begagna stränder för flottningsändamål, rätt att för diknings- eller annat vattenafledningsföretag å nedanför liggande jord bereda aflopp för vattnet samt rättighet å ena sidan för jordegare att för vattenafledning under vissa förutsättningar få utrifva vattenverk och å andra sidan för vattenverksegare att dämna upp på ofvanliggande jord, när skadan pröfvas vara ringa mot nyttan af uppställningen.

Men dessa senare medgifvanden liksom de enskilda jernvägarnes koncessioner äro till innebörden uppenbarligen ej jemförliga med den rätt, som nu ifrågasättes för enskilde industriidkare. Det gifves därför, synes mig, synnerligen giltiga skäl att, såsom Kongl. Maj:t föreslagit, för närvarande inskränka expropriationsrätten för desse till de fall, då anläggningen tillkommer för någon Orts förseende med belysning eller drifkraft eller för dylikt allmänt behof. Det är nog också hufvudsakligen endast för dessa händelser något större behof kan anses redan nu föreligga.

Visar det sig åter framdeles särdeles angeläget att i industriens intresse ytterligare utsträcka expropriationsrätten, så bör ett sådant önskemål kunna vinna beaktande, ifall vid koncessionerna tillämpas den principen, att jordegaren, utom ersättning för skadan, äfven tillerkännes en viss andel af koncessionsafgiften och derigenom göres intresserad i sjelfva företaget. Då en viss nyttjanderätt till annans mark utgör en af företagets faktiska förutsättningar, så låter det nemligen mycket väl säga sig, att äfven egaren till marken bör i mån af detta sitt tillskott blifva delaktig i företagets vinst. Och om så sker, synas betänkligheterna mot någon vidare utvidgning af expropriationsrätten måhända kunna bortfalla. Äfven enligt gällande lag kan till exempel en jordegare tvingas att med sin jord ingå i ett utdikningsföretag för att sjelf vinna fördel af detsamma.

I hvarje fall erfordras, att civillagen innehåller åtskilliga närmare bestämmelser i afseende å rättsförhållandet mellan jordegaren och koncessionsinnehafvaren, hvarom dock i de nu framlagda lagförslagen saknas all föreskrift.

Sålunda kan det ifrågasättas, huruvida lagen ej för tydlighetens skull

bör angifva, att expropriationen äfven innefattar rätt till anläggning af transformationsstationer äfvensom anordningar för ledningarnes öfvervakande.

Vidare påkallas stadganden om godtgörelse för skada, som kan uppkomma genom ifrågavarande farliga anläggningars begagnande. Den allmänna lagens bestämmelser räcka nemligen här icke till, enär olyckshändelserna ofta blifva af den beskaffenhet, att vållande från industriidkarens sida ej föreligger, eller åtminstone ej kan bevisas. Af enahanda anledning har äfven stiftats en särskild lag om ersättning för skada i följd af jernvägsdrift.

Det intrång, som ofta måste föränledas genom tillsyn samt underhåll och reparation af ledningarne, synes ock böra föränleda föreskrifter om ersättningens bestämmande. Förebilder härtill erbjudas i förordningen om allmän flottled samt i grufvestadgan.

Det är äfven uppenbart, att civillagen bör skydda jordegaren mot att ledningarne framdragas på ett sådant sätt, att derigenom beredes honom särskild olägenhet och vantrefnad. Till jmförelse härmed må erinras, hurusom grufvestadgan föreskrifver, att inmutning ej är tillåten bland annat på mindre afstånd än tvåhundra meter från boningshus, annan vid gård uppförd åbyggnad, tomtplats eller trädgård. Alldeles särskild hänsyn måste här också tagas till förhållandena inom städernas planlagda områden och dermed jemförlig mark.

Af vigt i såväl koncessions- som skadeståndsafseende är förhållandet mellan äldre och ny ledning samt mellan svag- och starkströmledningar. Då dessa svåra rättsfrågor dock sannolikt sakna större betydelse här i landet med dess glest befolkade bygder, torde några bestämmelser derom kunna undvaras, tills erfarenhet vunnits, att behof deraf förefinnes.

Ifrågavarande civillagstiftning bör sålunda, enligt min mening, vara i hufvudsak byggd på följande grunder:

A). För anläggning af elektrisk starkströmledning fordras, i de fall lagen närmare bestämmer, statens koncession, med hvilken äfven följer expropriationsrätt.

B). Staten eller kommun kan förvärfva eganderätt eller nyttjanderätt för all framtid till den för anläggningen erforderliga mark, i följd hvaraf sålunda koncession för kommun kan meddelas utan inskränkning till tiden.

C). Enskild person eller bolag kan erhålla koncession endast för viss

tid i sänder samt skall betala en årlig koncessionsafgift, som tillfaller staten samt eventuellt äfven kommunen och jordegaren.

D). I civillagen kan dessutom upptagas föreskrift om koncessions- tvång, som allenast ur den allmänna säkerhetens synpunkt må erfordras i sådana fall, då expropriationsrätt ej medgifves, eller ledningen anlägges på egen mark. Det kan dock ifrågasättas, om ej bestämmelserna om detta slag af koncession för vinnande af reda lämpligen böra i öfverensstämmelse med nu gällande bestämmelser utfärdas i administrativ väg.

De nu föreliggande lagförslagen, som visserligen medgifva expropriation för staten och kommun, afvika deremot alldeles från förenämnda grunder i afseende å koncession för enskilde. Dessas rätt utsträcker nemligen redan från början att gälla all framtid, på samma gång de likaledes för all framtid äro fria från koncessionsafgifter. Lagens hufvudsakliga verkan synes därför möjligen endast blifva den att skapa mäktiga bolag med oinskränkt värde öfver våra bäst belägna och värdefullaste vattenfall, från hvilka hela orter i framtiden blifva uteslutande hänvisade att erhålla sitt behof af belysning och drifkraft.

Lagförslagen sakna dessutom åtskilliga bestämmelser, som, på sätt ofvan utvecklats, synas erforderliga, särskildt till tryggande af jordegarens rätt.

Slutligen splittras af förslagen ämnet utan tillräckliga skäl i två skilda civillagar, af hvilka den ena skall endast utgöra ett tillägg till gällande expropriationsförfattning. Bestämmelserna om elektriska starkströmledningar synas i stället böra sammanfattas i en särskild lag. I sådan händelse blifva erforderliga föreskrifter om expropriation och koncession af elektriska svagströmledningar att söka i expropriationsförordningen och 1883 års kungörelse, hvilka författningar ock närmast afsett sådana ledningar och äfven visat sig fylla behofvet af lagbestämmelser på detta område.

Med hänsyn till hvad sålunda anförts, synes det mig, att man ej bör förhastna sig med en lagstiftning i förevarande ämne, utan behöfver rådrum för att tänka något närmare öfver dessa nya frågor, inför hvilka vi här liksom i utlandet ännu stå temligen famlande. Men å andra sidan är saken af den stora vikt och eger den aktualitet, att den ej får undanskjutas.

Jag hemställer därför vördsamt, att Riksdagen, med afslag å Kongl. Maj:ts propositioner n:is 22 och 46, så vidt de afse elektriska starkströmledningar, ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till särskild lag om dylika ledningar, byggd i hufvudsak på ofvan angifna grunder och upptagande i öfrigt erforderliga närmare bestämmelser.

Den framställning, som innehölls i Riksdagens ofvan omförmälda *skrifvelse* af den 13 maj 1896, grundades på den uppfattning, att lagstiftningen icke kan undgå att taga hänsyn till den storartade utveckling af industrien, som kan förväntas uppstå, derest möjlighet beredes att med elektricitetens hjälp begagna de väldiga naturkrafter, som vårt land i så rikt mått eger, och uttalades i *skrifvelsen*, att inskränkningar i enskild eganderätt visserligen principiellt icke borde af lagen påbjudas till förmån för andra endast enskilda intressen, men att denna regel, liksom hvarje annan, medgäfvade undantag; att ett till sin hufvudsakliga natur enskildt intresse i sig kunde innefatta jemväl ett allmänt intresse af ej ringa vikt; samt att det syntes Riksdagen, som om just beredande af möjlighet för en storartad utveckling af landets industri vore icke blott för den enskilde utan äfven från det allmännas synpunkt af synnerlig betydelse.

Hvad Riksdagen i sin *skrifvelse* framställt har emellertid icke i allo vunnit Kongl. Maj:ts bifall. Såsom vederbörande departementschef vid ärendets föredragning i statsrådet anförte, har det nemligen icke funnits tillrädligt att för ifrågavarande ändamål införa större inskränkningar i eganderätten, än som kunna anses stå tillsammans med den redan af lagkomitéen angifna grunden för expropriationsrätten — det allmännas behof — utan har det ansetts fortfarande böra fasthållas, att endast, för såvidt det allmännas behof kräfvade, expropriation kan genomföras, samt att jordegare följaktligen icke kan förpligtas att afstå eller upplåta mark annat än i den mån sådant prövas erforderligt för ett speciellt ändamål af allmännyttig beskaffenhet. I öfverensstämmelse härmed innehåller 1 § af det nu framlagda förslaget till lag, innefattande tillägg till expropriationsförordningen, den bestämmelsen, att expropriation af jord eller lägenhet för utläggande af elektrisk ledning skall kunna ske endast, der Konungen pröfvat sådant nödigt för någon orts förseende med belysning eller drifkraft eller för dylikt allmänt behof.

Vid behandling af det Kongl. förslaget i denna del har utskottet icke kunnat undgå att känna sig ganska tveksamt, huruvida det åsyftade ändamålet att till industriens och landets fromma bereda möjlighet för vidsträckt tillgodogörande af de rika kraftkällor, som innehållas särskildt i vårt lands vattenfall, verkligen skall kunna nås med stöd af så inskränkt expropriationsrätt som den af Kongl. Maj:t föreslagna. Expropriationsrättens begränsning till sådana anläggningar, som direkt gå ut på tillgodoseendet af ett allmänt behof, måste otvifvelaktigt i ett väsentligt antal fall föranleda dertill, att industriella företag af stor ekonomisk betydelse antingen alldeles icke eller

åtminstone med stor svårighet skola kunna komma till stånd. Men oaktadt den relativt ringa omfattning förslaget alltså gifver berörda rätt, hyser utskottet den åsigt, att detsammans bestämmelser i denna del förtjena Riksdagens godkännande. Redan den expropriationsrätt, som nu bjudes, torde nemligen innebära möjlighet för tillgodogöraude af ett ej ringa antal bland vårt lands vattenfall. Huru stort intresse man än kan ega för industriens utveckling, har utskottet i allt fall funnit goda skäl tala för att tillsvidare stanna vid den begränsning af nämnda rätt, som förslaget innehåller. Stadganden derom, att egendom skall tvångsvis afstås eller upplåtas, innebära alltid ett i och för sig föga tilltalande ingrepp i den enskildes rätt, egnadt att hos lagstiftaren väcka betänksamhet samt bland allmänheten en viss ovilja, och dessa känslor måste göra sig ännu mer gällande, då, såsom nu är fallet, expropriationsrätt begäres till förmån för anläggningar, hvilka till sin natur ännu äro jemförelsevis opröfvade. Den elektriska kraftens öfverförande i den utsträckning, hvarom fråga är, utgör någonting för vårt land hittills nytt, och ingen säker erfarenhet förefinnes vare sig rörande omfattningen af det ingrepp i den enskilda eganderätten, som påkallas för ledningarnes framdragande, eller de faror för person och egendom, som med dessa ledningar kunna vara förbundna. Med hänsyn till dessa förhållanden lära de lagstiftande myndigheterna ega anledning att på förevarande område gå varsamt till väga. I samma mån framtiden kan komma att jäfva de farhågor, som för närvarande hysas, torde man kunna antaga, att större medgifvanden till industriens befrämjande skola stå att erhålla.

Förslaget till lag med vissa bestämmelser om elektriska ledningar innehåller de stadganden, som ansetts erforderliga på grund af den särskilda farligheten hos sådana ledningar, der största spänningen öfverstiger 250 volt. Att, såsom förslagets 1 § föreskrifver, för dylik anläggning i regel skall krävas Konungens tillstånd, synes utskottet välbetänkt, och har utskottet ansett detta koncessionstvång böra utsträckas jemväl till sådana ledningar, som till hela sin längd framgå under jordytan. Bland elektroteknici lära nemligen hysas ganska olika meningar angående den större eller mindre farligheten hos underjordiska ledningar, och torde vid sådant förhållande försigtigheten påkalla, att äfven dessa göras beroende af Kongl. Maj:ts tillstånd. Inom utskottet har emellertid härutöfver den uppfattning gjort sig gällande, att bestämmelserna i nämnda § böra i vissa afseenden skärpas och fullständigas. En del bland de intressen, hvilka genom framdragande af dylika elektriska ledningar skulle kunna utsättas för fara eller olägenhet, äro nemligen af den synnerliga vigt, att skydd mot kränkning

af desamma synts utskottet böra i lag stadgas, hvarjemte utskottet ansett bestämmelser böra meddelas angående den utredning, som skall erfordras för erhållande af tillstånd att framdraga ledningar af ifrågavarande beskaffenhet. I sistberörda afseende har utskottet velat föreslå intagande i paragrafen af bestämmelse, att ansökning i förevarande syfte skall vara åtföljd af handlingar och uppgifter, motsvarande dem, som enligt Kongl. kungörelsen angående vissa föreskrifter i anledning af hvad om jords eller lägenhets afstående för allmänt behof är vordet förordnadt den 27 november 1845 skola åtfölja ansökning om rätt till expropriation samt derjemte af utlåtanden från de kommuner, som af den föreslagna anläggningen beröras. Vidare har utskottet hållit före, att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad i grufvestadgan skett beträffande inmutning, stadgande bör meddelas för att bereda fastighetsegare å landet trygghet, att elektrisk ledning icke annat än undantagsvis må utan hans samtycke kuuna framdragas i allt för nära grannskap till hans gård, tomtplats eller trädgård. Någon dylik bestämmelse för bevarande af fastighetsegarues rätt kan af naturliga skäl icke ifrågasättas rörande städerna med deras tätt intill hvarandra liggande tomter och boningshus och torde ej heller derstädes vara erforderlig, då städerna ega möjlighet, att på sätt flerstädes redan skett, genom utfärdande af ordningsföreskrifter reglera ledningars anläggning på sådant sätt, att fastighetsegarnes intressen blifva behörigen skyddade. Enligt hvad till utskottets kännedom kommit, lära för öfrigt inom finansdepartementet vara under utarbetning förslag till administrativa bestämmelser och föreskrifter gällande för hela landet och afsedda att bereda skydd för person och egendom vid elektriska ledningar. Vidkommande ledningar, genom hvilka intrång skulle ske å gata, torg, allmän plats eller vattendrag inom område, för hvilket byggnadsstadgan för rikets städer eger tillämpning, äfvensom inom fastställt hamnområde, håller utskottet före, att desamma icke böra få anläggas, med mindre vederbörande kommun dertill lemnat medgifvande. I anslutning till hvad ofvan anförts har utskottet vidtagit den omredigering af paragrafen, som utskottets förslag utvisar.

Beträffande öfriga bestämmelser i de framlagda lagförslagen har utskottet icke funnit sig föranlåtet att föreslå några förändringar.

Emellertid torde den ifrågasatta lagstiftningen kräfva ytterligare fullständigande särskildt i ett afseende. Huru planmessigt och omsorgsfullt elektriska ledningar än må anläggas och hvilka försigtighetsmått med desamma äm må vidtagas, lärer det nemligen icke kunna undvikas, att större fara för lif och egendom blir förbunden med dylika ledningar än med indu-

striella anläggningar i allmänhet. Eljést gällande skadeståndsregler torde derfor ej heller kunna anses innebära tillräcklig trygghet att utfå ersättning för den skada, som genom sådana ledningar vållas, utan lära särskilda bestämmelser i sådant afseende vara erforderliga, likaväl härutinnan som beträffande skada genom jernvägsdrift, hvarom särskilda stadganden redan äro utfärdade. Att något förslag härom icke nu föreligger synes dock icke utskottet utgöra något hinder att antaga de framlagda förslagen, då man torde kunna hysa förvissning om, att Regeringen icke skall underlåta att i en snar framtid förelägga Riksdagen förslag till lagstadganden i angifvet syfte.

Herr Lindhagen, hvilken i sin motion stält sig på en i vissa stycken från de kongl. förslagen principiellt afvikande ståndpunkt, har ansett blifvande lagstiftning i ämnet böra byggas bland annat på den grund, att koncession å anläggning af ifrågavarande beskaffenhet icke skall kunna meddelas enskild person eller bolag för all framtid, utan endast för viss tid i sänder. Någon sådan tidsbegränsning för beviljande af koncession kan emellertid utskottet icke tillstyrka såsom allmän regel, då enligt utskottets öfvertygelse syftet med den föreslagna lagstiftningen skulle derigenom i hög grad förfelas. Det torde nemligen icke gerna kunna förutsättas, att personer eller bolag alltid skulle vara villiga att vedervåga de stora kapital, som för anläggningar af förevarande beskaffenhet i allmänhet komme att erfordras, derest de skulle vara utsatta för risken att efter viss tid kanhända nödgas antingen upphöra med anläggningen eller ock underkasta sig ovissa uppoffringar för att utverka rätt till densammas fortbestånd. Enligt de nu föreslagna lagbestämmelserna torde för öfrigt icke finnas något hinder för Kongl. Maj:t att, derest så skulle anses lämpligt, i särskilda fall inskränka koncession till viss tid. Kongl. Maj:t läser jemväl hafva anledning att taga i öfvervägande, huruvida, på sätt herr Lindhagen ifrågasatt, viss koncessionsavgift bör fastställas, att vare sig tillfalla staten eller på annat sätt användas och fördelas, samt i sådant fall vid koncessions meddelande derom göra det förbehåll, som för en dylik afgifts utgående kan vara erforderligt. Likaledes torde Kongl. Maj:t, der tillstånd söktes att anlägga elektrisk ledning för något allmännyttigt ändamål, kunna, om så pröfvas nödigt, i samband med tillståndets meddelande stadga viss taxa till förekommande deraf, att oskäligen afgifter kunde komma att affordras allmänheten för tillgodonjutande af de förmåner, med hänsyn till hvilka tillståndet beviljats.

Utskottet, som ansett Kongl. Maj:ts proposition n:o 46 böra före de i Kongl. Maj:ts proposition n:o 22 innefattade lagförslagen till afgörande företagas, föranlåtes alltså hemställa,

att Riksdagen, med afslag å herr Lindhagens förvarande motion, ville

dels under förklarande, att Kongl. Maj:ts proposition n:o 46 icke kan i oförändradt skick godkännas, för sin del antaga följande

1:o)

Lag

med vissa bestämmelser om elektriska ledningar.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Vill någon anlägga elektrisk ledning, der största spänningen öfverstiger tvåhundra femtio volt, och skall ej ledningen i sin helhet anordnas inom byggnad eller inhägnad gård, söke Konungens tillstånd till företaget.

Sådan ansökning skall vara åtföljd af fullständig plan för det tillämnade företaget med kostnadsförslag, affattning på karta af den föreslagna ledningens sträckning och af den mark, som för ledningen erfordras, bestyrkt förteckning på egare och innehafvare af den eller de fastigheter, hvaröfver ledningen skall framföras, uppgift på de öfverenskommelser, som blifvit träffade, eller hinder, som deremot mött, utlåtande från den eller de kommuner, inom hvilka berörda fastigheter äro belägna, med de flera handlingar, som för ärendets bedömande kunna erfordras.

Vid pröfning af dylik ansökning må ej tillåtas att inom område, för hvilket byggnadsstadgan för rikets

städer eger tillämpning, eller inom fastställt hamnområde ledning framdrages å gata, torg, allmän plats eller vattendrag, utan att vederbörande kommun eller municipalsamhälle dertill lemnat medgifvande. Ej heller må tillåtas, att inom andra områden ledning emot egares bestridande framdrages på mindre afstånd än tvåhundra meter från hans boningshus eller annan byggnad, der den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård, utan så är, att annan sträckning för ledningen visas ej kunna utan synnerlig olägenhet användas.

Gifves begärdt tillstånd till ledningens anläggning, meddelar Konungen, under förbehåll af enskild rätt, rörande det sätt och under hvilka vilkor ledningen må användas och nyttjas, de föreskrifter, som må finnas erforderliga, utöfver förut utfärdade ordningsföreskrifter eller andra gällande bestämmelser för framdragande af elektriska ledningar å ort, der företaget skall utföras.

2 §.

Hvar som utan tillstånd eller i strid emot de vid meddelande af tillstånd gifna föreskrifter anlägger eller nyttjar ledning, som i 1 § afses, straffes med böter från och med tjugufem till och med ett tusen kronor, der ej å öfverträdelsen straff är i allmänna strafflagen utsatt.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1901.

dels ock bifalla de i Kongl. Maj:ts proposition n:o 22 framlagda förslag till

2:o)

Lag,

*innefattande tillägg till förordningen den 14 april
1866 angående jords eller lägenhets afstående för
allmänt behof,*

och 3:o)

Lag

*om ändrad lydelse af 19 kap. 13, 14 och 21 §§
strafflagen.*

Stockholm den 4 maj 1900.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservation

af herrar *N. Nilsson, Zetterstrand, F. Andersson, Jansson, Jönsson, Sjöberg* och *Lindhagen*, hvilka anført:

I likhet med utskottet anse vi, att Riksdagen bör nu antaga *dels* förslaget till »lag, innefattande tillägg till förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof», för så vidt densamma innefattar föreskrifter beträffande vattenledning, och *dels* förslaget till »lag om ändrad lydelse af 19 kap. 13, 14 och 21 §§ strafflagen».

Beträffande åter de föreliggande lagförslagen, så vidt de afse expropriationsrätt och koncession för elektriska starkströmledningar, finna vi oss deremot förhindrade att i ärendets nu befintliga skick biträda desamma.

Visserligen anse äfven vi, att det för vår industri likasom för landet i dess helhet är af synnerlig vigt, att man, så snart ske kan, bereder ökad möjlighet för tillvaratagande på elektrisk väg af de betydande drifkrafter, som ligga förborgade i våra vattenfall, samt att för sådant ändamål expropriationsrätt för framdragande af ledningar bör tillerkännas icke blott staten och kommuner, utan äfven sådana enskilda anläggningar, hvilka åsyfta tillgodoseende af ett allmänt behof. Likaledes synes det oss uppenbart, att särskildt med hänsyn till starkströmledningarnes stora farlighet koncessions tvång är af nöden.

Men en så ny och afsevärd utvidgning af expropriationsrätten likasom lagförslagens allmänna uppgift att ordna och befrämja exploiterandet af den för landet så betydelsefulla vattenkraften kräfva med nödvändighet, att vid den ifrågasatta lagstiftningen ej blott tages noggrann hänsyn till de närvarande förhållandenas kraf, utan äfven bibehålles möjlighet att i framtiden inrätta sig efter vunna erfarenheter och ändrade förhållanden. Och i detta

afseende bära, enligt vår uppfattning, hvarken de föreliggande lagförslagen eller den motivering, hvarpå desamma stödjå sig, vittne om den fullständighet i utredningen eller den grundlighet i öfvervägandet, som ämnets svårlösta och viktiga beskaffenhet synes kräfva.

Sålunda innehålla lagförslagen ej någon bestämmelse om reglerande af rättsförhållandet mellan koncessionsinnehafvaren och jordegaren, i hvilket afseende lagen exempelvis synes oeftergiffigen bära innehålla dels föreskrift, att ledningarne ej få framdragas öfver jordegarens gård och åbyggnader eller eljest på sådant sätt, att derigenom för honom uppkommer särskild olägenhet, dels bestämmelser, specielt lämpade å förhållandena inom städernas planlagda områden jemte deras närmaste omgifningar och annan dermed jemförlig mark, och dels uttrycklig ansvarspligt för koncessionsinnehafvaren i afseende å viss skada, som utan hans särskilda förvållande genom ledningarna förorsakas.

Då vidare lagförslagen afse meddelande af koncession och expropriationsrätt äfven åt enskilde, torde med fullt fog kunna ifrågasättas, huruvida för sådant fall tillstånd och rättigheter bära gälla för all framtid eller om icke, för att man må ega framtiden i sin hand, desamma fasthellre bära i lagen begränsas till viss tid. I sammanhang härmed lærer man äfven bära närmare utreda och öfverväga, huruvida, i hvilka fall och på hvad sätt en koncessionsafgift tillåfventyrs bör bestämmas för framdragande af elektriska starkströmledningar.

För vinnande af reda och organiskt sammanhang i denna lagstiftning finna vi det vidare vara af vigt, att alla civilrättsliga bestämmelser i ämnet sammanföras i en särskild lag. I all synnerhet torde skäl dertill föreligga, när, på sätt utskottet ifrågasatt och äfven vi anse riktigt, koncessionens ändamål skall vara att ej blott, såsom Kongl. Maj:ts förslag åsyftar, bereda skydd mot den fara, ledningarne medföra, utan äfven tillgodose andra allmänna eller enskilda intressen af ekonomisk eller rättslig natur.

Slutligen torde det under alla förhållanden med fog kunna ifrågasättas, att Riksdagen, innan den går att besluta i ärendet, bör lemnas tillfälle att taga kännedom om de allmänna koncessionsvilkor, som, enligt hvad oss blifvit meddeladt, Kongl. Maj:t har för afsigt att fastställa, men hvilka ännu ej ens lära vara utarbetade.

Vidkommande härefter utskottets ändringsförslag beträffande koncessionslagen, så har utskottet väl sökt att i åtskilliga delar afhjelpa regeringsförslagets ofullständigheter, men vi hålla dock före, att jemväl utskottets

förslag, enligt sakens natur och särskildt med hänsyn till hvad vi här ofvan anfört, ingalunda kan anses tillfredsställande.

Då nu de af oss gjorda erinringar likasom de öfriga frågor, som i detta nya och omfattande ämne kunna framställa sig, äro af den beskaffenhet, att enligt vårt förmenande en någorlunda tillfredsställande och betryggande lagstiftning på förevarande område ej vid innevarande års riksdag kan åvägabringas, anse vi önskvärdt, att Kongl. Maj:t tager frågan i förnyadt öfvervägande, på det att densamma snarast möjligt efter närmare utredning å nyo måtte föreläggas Riksdagen.

Vi anse sålunda, att utskottet bort hemställa,

att Riksdagen, med afslag dels å 1 § i förslaget till lag, innefattande tillägg till förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof, och dels å förslaget till lag med vissa bestämmelser om elektriska ledningar, måtte, med anledning af den i ämnet väckta motionen, i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t efter förnyadt öfvervägande af frågorna rörande koncession och expropriationsrätt för elektriska starkströmledningar snarast möjligt låta utarbета och för Riksdagen framlägga nytt förslag till lagstiftning i ämnet.
